

<https://doi.org/10.36007/4966.2024.17>

FOGYATÉKOS SZEMÉLYEK IRÁNTI TÁRSADALMI ATTITŰD MEGNYILVÁNULÁSA A MÉDIÁBAN

Andrea Mária CSÁNYI

Abstract

There are students with disabilities whose education in Hungary is typically segregated. Consequently, we need to prepare them for their social integration within this framework. In our study we will examine where the mass media's approach to disability currently stands. We will look at the online media of Győr-Moson-Sopron Vármegye: we will analyse news about programmes and events concerning people with disabilities. We will look at the content of the programmes, the language of the news, the approach to disability, the implementation of scientifically evidenced attitude formation.

Kulcsszavak

social inclusion, disability studies, rights of persons with disabilities, mass media

Sem több, sem kevesebb, csak ember lehetek...
(Csokonai Vitéz Mihály)

BEVEZETÉS

Az évezredek során hosszú folyamaton át alakult az iskoláztatása, az oktatási rendszerben való részvétele, illetve annak folyamányaként a társadalmi beilleszkedése azoknak a tanulóknak, akik valamilyen szempontból fogyatékos személynek minősítették.

A fogyatékossgal élő tanulók oktatásban való részvétele a régmúltban először szegregáltan, majd az esélyegyenlőség elvárásának megjelenése után és az emberi jogi megközelítés kezdetével, a XX. század második felében az elkülönített nevelés megmaradása mellett integráltan is elkezdődött, jogszabályok és nyilatkozatok megfogalmazásával erősítve. Társadalmi elfogadásuk a XXI. században nem lehet kérdés, a neurotipikus tanulókkal való együttnevelésük során mégis rendszeresen megélik a kirekesztést, hátrányos megkülönböztetést. A köznevelésben dolgozó gyógypedagógusként saját tapasztalatunk, hogy kompetenciaméréskor gyakran haza küldik őket, hogy ne rontsák az iskola teljesítményét, és szülők beszámolnak arról, hogy eltérő fejlődésű gyerekeiket csúfolják, kiközösítik az osztálytársak.

A fogyatékos személyekkel szemben még mindig vannak negatív attitűdök, és ezek befolyásolják az oktatásban és a munkaerőpiacon való részvételüket. Általánosítható, hogy felnőttkorban a fogyatékossgal érintett személyek iskolai végzettsége is alacsonyabb, illetve a munkaerőpiaci bevalásukra jellemző, hogy nem érik el a képzettségüknek megfelelő pozíciót. A kutatások bizonyították, hogy a társadalmi hátrányt a negatív előítéletek okozzák. [4] [5]

Hogyan járul hozzá a média a társadalmi elfogadáshoz? A médiakutatók a tömegkommunikációra vonatkozóan több hatásmodellt igazoltak vizsgálataikkal, a sajtónak a befogadókra gyakorolt befolyása igazoltnak látszik [1], ennél fogva a tömegtájékoztatás sokat tehet a negatív előítéletek felszámolásáért is. A fogyatékossgokról szólva felelőssége van, nem mindegy, milyen hozzáállással közvetíti a nem tipikus fejlődésű személyeket érintő eseményeket.

Tanulmányunkban vázoljuk a gyógypedagógiai paradigmaváltás legfontosabb velejáróit. A gyermeki fejlődést a „másik oldalról”, a társadalmiról közelítjük meg. Emlékeztetünk a fogyatékosok megközelítésének kultúrafüggésére, érintőlegesen bemutatjuk a fogyatékoságtudományt, az attitűdformálás lényeges vonásait. Egy választott média híradásait elemezzük, szóhasználat, téma, és a fogyatékosok megközelítési módjának tekintetében, kizárólag a bemutatás szintjén, hatásvizsgálatot nem végezve.

A tanulmány célja, hogy felhívja a figyelmet a fogyatékosok megközelítésének emberi jogi szemléletére, kiemelve, hogy a média szerepe jelentős ennek disszeminációjában. A fogyatékosokkal foglalkozó szakmai szervezetek szóhasználati ajánlásait megismerve és elfogadva hitelesen és korrekten, kényelmetlenségi érzés nélkül lehet fogyatékosügyi tartalmakról tájékoztatni az embereket.

A FOGYATÉKOS SZEMÉLY ÉS TÁRSADALMI POZÍCIÓJA

Bánfalvy [2] meglátása szerint a fogyatékoság definiálása több szempont szerint történhet. Nehézséget az jelent, hogy ahány szempont, annyi féle definíciót fogalmazhatunk meg. Vannak orvosi-biológiai, pedagógiai és szociológiai értelmezések, de ezek a megközelítések nem feltétlenül fednek le azonos populációt.

A szociológiai fogyatékoságértelmezés merőben eltér az orvosi-biológiaitól és pedagógiaitól. Míg korábban az Egészségügyi Világszervezet (WHO) a fogyatékosághoz vezető út négy szakaszát jelölte meg – panasz, károsodás, fogyatékoság, akadályozottság – a 2001-es újabb értelmezésében már a környezet felelősségét hangsúlyozva az egyén szempontjait helyezi előtérbe, kerülve a stigmákra utaló kifejezések használatát, nyomatékosítva, hogy a folyamat nem megfordíthatatlan. A panasz és a károsodás csak elégtelen környezeti feltételek esetén vezetnek akadályozottsághoz. [11]

Az oktatás rendszeréhez a pedagógiai definíció kapcsolódik, mely az egyes fogyatékosok meghatározásához különféle specifikus kritériumokat rendel és a kritériumok alapján a gyógypedagógiai ellátásba tartozó személyeket definiálja fogyatékosként. [2]

A fogyatékosok definiálása történhet relatív és abszolút fogalom meghatározásával. A relatív fogalom viszonylagosságot jelent, egy adott társadalmi csoporthoz mérten tartanak valakiket fogyatékosnak. Pl. a nehezen tanulók leggyengébbjeit, a tartósan nehezen tanulókat. Az abszolút fogalom előre kialakított kritériumok, abszolút mérőszámok alapján határozza meg az egyes fogyatékosokat, pl. az adott decibelnél rosszabbul hallanak. [2]

A fogyatékos embereknek a társadalomban elfoglalt helyét kétféle értelmezés szerint elemezhetjük a szociológia szerint: a konszenzus- és konfliktusfelfogás két ellenkező előjelű gondolkodás. [2]

A konszenzusfelfogás szerint a fogyatékos és a tipikus fejlődésű személyek nem egyformák, de egyenlők, és mindkét szubkultúra megéli helyzetének előnyeit és hátrányait is. Előbbiek különféle kedvezményekhez, méltányosságokhoz jutnak helyzetükből adódóan (például segédeszközök használhatnak tanulmányaik során, többlet időt, illetve plusz pontszámot kaphatnak középiskolai vagy felsőoktatási felvételi esetén, igény szerint választhatnak csak szóbeli vagy csak írásbeli feladat közül számonkéréskor, stb., utóbbiak mindezekből kimaradnak, illetve saját erőből kell megszerezniük. [2]

A konfliktusfelfogás ezzel ellenkezőleg, két egyenlőtlen szubkultúrát feltételez, a tipikus fejlődésű emberek uralják a helyzetet, ez az oktatásban kirekesztést és lemaradást okoz a fogyatékosokkal élő személyeknek. [2]

A társadalmi integráció folyamatában mindkét nézőponttal számolnunk kell.

A FOGYATÉKOSSÁGOK MEGKÖZELÍTÉSI MÓDJA

Kálmán és Könczei [9] hangsúlyozza, hogy a társadalmak fogyatékoságok iránti megközelítését mindig az adott kultúra mércéjével kövessük. A múltbéli „fogyatékoságügyet” a saját, korabeli viszonyaik között értelmezzük kritikai megjegyzés nélkül és megállapítva, hogy az adott kultúra determinálja a fogyatékoságokhoz való hozzáállást, tükrözve a társadalom általános értékrendjét. Mindemellett a fogyatékoságok megjelenését fel nem foghatjuk, ezért a fogyatékoság gyakran a transzcendenciával összekapcsolódva üti fel a fejét, mint ismeretlen, tapasztaláson túli jelenség.

Az evidens fogyatékoságokat, vagyis a normától való nyilvánvalóan jelentős fizikai vagy szellemi eltéréseket már az antik korban felismerték, több mai kutatásban és tanulmányban olvashatunk a látható fogyatékoságok korai társadalmi szintű „kezeléséről”. Ambivalens módon viszonyultak hozzájuk, ismertek például az életképtelen, vagy fogyatékosággal született újszülöttek kitevései, megsemmisítései, de bizonyos fogyatékoságok iránt az extrém tisztelet is. [9]

A középkor idején a morális modell volt a tipikus viszonyulás, a fogyatékoságot Isten büntetéseként, vagy próbatételként aposztrofálták, valamilyen bűn elkövetése eredményeként. [9] [12] Ez a felfogás még ma is megjelenik, gyakran szülők, vagy hozzátartozók ezzel ostorozzák önmagukat, és az is előfordul, hogy a környezet tesz erre utaló kijelentéseket.

Az ipari forradalmak Angliájában néhány manufaktúra a gyártási folyamat titkainak megőrzése céljából értelmi fogyatékos személyeket alkalmazott [9], de az oktatásban az egyenlő esélyeik megteremtésének még híre, hamva sem volt, sőt, oktatásuk sem volt. A XIX. században a fogyatékos gyermekeket elkülönült intézményekben helyezték el, védelmüket és nem oktatásukat helyezték a társadalom figyelmének középpontjába. A szegregációt az egyház és az állam valószínűsítette meg és jellemzően nem terjedt ki valamennyi fogyatékosági típusra. [2]

A fogyatékoságok medikális megközelítési módja a tudományok fejlődésével párhuzamosan jelent meg a XIX. században. Az egyénre koncentrálna az egészséges állapot visszaállítására való törekvés jellemzi, illetve a megelőzésre fókuszál. Ezzel tulajdonképpen a fogyatékoság megszüntetését exponálja, nem elfogadva az állapotot. [9] Napjainkban ez a megközelítés a tapasztalatok szerint a szülők felől indul el leginkább, a fogyatékos gyermek megszületése után jellemzően az el nem fogadásból eredően, terápiák sokaságán való részvételben, különórák, külföldi orvosi kezeléseik megfizetésében csúcsosodik ki.

A szociális modell, mely az elfogadás egy magasabb szintjét jelenti, a környezet felelősségét hangsúlyozza. Azt mondja ki, hogy a környezet tesz fogyatékosá, mert a környezet nem alkalmazkodik a személyek igényeihez. (Erre utal a korábban leírt WHO-fogalomkör a panasz, károsodás, fogyatékoság, akadályozottság szakaszainak értelmezésével). A modell értelmében, ha elérhetővé teszi a társadalom a szolgáltatásokat, körülményeket, akkor nem jut érvényre a fogyatékoság. [2] [9] [10] [11]

Az emberi jogi modell a XX. századi emberi jogi mozgalmainak eredményeként alakult ki, melynek kritériumait összegzi a 2006-ban megjelent, a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény (a továbbiakban Egyezmény). Ezt Magyarország 2007-ben ratifikálta és Fakultatív jegyzőkönyvben erősítette meg. [21] Az Egyezmény 50 cikket tartalmaz a fogyatékosággal élő személyek jogairól az élet minden területére és teljes egészére vonatkozóan. Alapelve a „semmit rólunk nélkülünk” elv, ezért a fogyatékos emberek aktív részvételével készült.

Az Egyezmény [21] fontos fogalmai az egyenlő esélyű hozzáférés, az egyetemes tervezés, az ésszerű alkalmazkodás. Ezek a fogalmak azt erősítik meg, hogy a környezetet alkalmassá téve nem csak a fogyatékos személyek nehézségei, akadályozottságai szűnnek meg, hanem a társa-

dalom más csoportjaié is. Olyan szükséges és elégséges változtatásokat kell eszközölni a környezetben az élet minden területén, ami nem ró túl nagy terhet a környezetre, de ésszerűen alkalmazkodva a személyi sajátosságokhoz alkalmassá teszi a használatot az akadályozott és más személyeknek is.

A felsorolt modellek nem csak az adott korban voltak jelen, hanem napjainkban is, változatos konfigurációban és helyzetekben ütök fel a fejüket.

A végső modell, amelynek kidolgozása még várat magára, a posztmodell. Ez az a modell, amelynek alapvetéseit és lényegét a fogyatékossgal érintett személyek fogják megfogalmazni. Egyéni igényeik, tapasztalataik, fájdalmaik és örömeik alapján definiálják, milyen megközelítési mód az elfogadható számukra. Tisztázzák a fogalmakat, a fogyatékossgok megjelenésének megnevezését, a környezetükben való részvételiség mértékének és módjának leírását. [13]

A FOGYATÉKOSSÁGTUDOMÁNY JELENTŐSÉGE

Fontosnak tartjuk, hogy érintőlegesen bemutassuk egy új tudomány születését, mely az emberi jogi szemlélet térhódításának természetes következménye: a fogyatékossgtudományt, mely a gyógypedagógia tevékenységi területéhez kapcsolódik, de nem azonos azzal. Megjelenése az emberi jogi megközelítéssel együtt nyert jelentőséget, tartalmát az egyenlő esélyek eléréséhez vezető út szakaszai, történései adják.

A megszokottól, a normától való emberi képességbeli eltérésekkel a gyógypedagógia tudománya foglalkozik, megnevezésére a Fogyatékossgtudományi fogalomtár [10] szerint több kifejezés él. Ilyenek pl. különpedagógia, speciálpedagógia, speciálispedagógia. „*A gyógypedagógia pedagógiai dominanciájú, önálló, komplex tudomány, amelynek területei, ágai közül elsőként a fogyatékos személyek nevelésének gyakorlata, majd elmélete indult fejlődésnek*” [10] p.53. Interdiszciplináris tudományként a fogyatékossgal élő személyek egyéni életútjának segítségével, oktatásával-nevelésével, és végső célként társadalmi integrációjával foglalkozik.

A társadalmi integráció az a szelete a fogyatékossgügynek, ahol vannak közös pontjai a gyógypedagógiának a fogyatékossgtudománnyal. A fogyatékossgtudomány kételkedik az elrendeltnek tűnő fogyatékos szerepben, a fogyatékos személyeknek az épekkel szembeni alárendelt és egyenlőtlen helyzetében. [13]

A világ sokszínűsége vitathatatlan, az emberek nem egyformák. Ki ebben, ki abban lehetne „fogyatékos”, ha szigorú kritériumokat állítanánk fel és folyamatos mérések határoznák meg értékeinket vagy annak hiányát. Valamilyen szempontból minden embernek lehetnek gyengéi, de azt is elmondhatjuk, hogy a valamilyen szempontból „alulteljesítő” személy egy másik aspektusból nézve nem az. Zene hallgatásakor például a hallássérült emberek akadályozottak, de vizuális alkotásban, festésben, szobrászkodásban nem.

A társadalom részéről feladat, hogy az individuális hiányokhoz felkészülten közelítsen és az akadályok (és előítéletek) lebontásával támogassa a társadalmi beilleszkedést. A fogyatékossgtudomány tehát azzal foglalkozik, mit jelent a társadalomnak a fogyatékos személy, hogyan vetik le magukról az érintettek a szociális akadályképzésből adódó tehetetlenség és stigmatizáció státuszát.

INTERKULTURALITÁS, MULTIKULTURALITÁS

Ebben a tanulmányban a fogyatékossgtudományi szakterminológia (a fogyatékos lét mint szubkultúra szakterminológiája) médiában való megjelenésével foglalkozunk, és a többszemponútú megközelítés kívánalma szükségessé teszi az eltérő kulturális háttérrel rendelkező közösségek egy platformon való oktatására-nevelésére érvényes paradigma rövid vizsgálá-

latát. Annál is inkább, mert a kultúrák együttélésének kérdése az amerikai polgárjogi mozgalmakkal kezdődően megelőzte a fogyatékoságtudományi szemlélet megjelenését, így a sajátos nevelési igény inkluzív praktikájának előszobájaként tartjuk számon.

A kultúrák (vagy szubkultúrák) közötti találkozások sikeréért többek között az oktatás is felelős (az egyéni attitűdökön, társadalmi és gazdasági berendezkedésen kívül), az eltérő kultúrák együttélésének hatékonysága a multikulturális és interkulturális nevelés elméletében és gyakorlatában csúcspontot ér el. [16]

Nemzetközi és hazai szinten is vita folyik a multi- és interkulturalitás fogalmának értelmezésében. Egyes szerzők szerint a két fogalom nem ekvivalens és nem is differens, de szimultán van jelen a szakmai anyagokban: a multikulturalizmus egy gondolkodásmód, mely passzív toleráns társadalmi struktúra, az interkulturalizmus egyfajta diskurzus, eszmecsere, mely közösségek közti interaktivitást hordoz magában. [16] Van olyan magyar kutatás, melyben a két fogalom csaknem azonossága miatt a kutatók nem tesznek különbséget közöttük [8], így a továbbiakban e tanulmányban mi sem.

Szűkebb értelemben a multikulturális nevelés kizárólag az etnikai kisebbségeket, tágabb értelemben a képességbeli különbségeket és a fogyatékoságban érintett tanulók oktatásügyi kérdéseit is megcélozza. [19]

„A multikulturális oktatás ... elfogadja és megerősíti a diákok, közösségeik és a tanárok által képviselt pluralizmust, legyen az etnikai, faji, nyelvi, vallási, gazdasági vagy nemi stb. különbség.” [3] p.26. A multikulturalizmus fogalmában benne rejlik a fogyatékoságban érintett személyek szubkultúrája is, sőt, mi több, ismeretesebb a multikulturalizmus és fogyatékoságtudomány közös kulcsfogalmai: előítélet csökkentése, tolerancia, inkluzivitás, emberi és állampolgári jogok, méltányosság, esélyegyenlőség. [16]

A multikulturális oktatási irányzatok alapfogalmai (asszimiláció, tolerancia, kooperáció, társadalom átalakítása) [16] párhuzamba állíthatók a fogyatékoságtudományi alapelvekkel: asszimiláció, akkomodáció, adaptáció. Az egyén és a közösség találkozásakor asszimiláció történik, vagyis az egyén alkalmazkodik a többséghez. Következő szinten a befogadó részéről az akkomodáció zajlik, ami tolerancián és kooperáción keresztül valósul meg, majd a végső cél a társadalom átalakítása, melynek eredménye az adaptáció, vagyis a kölcsönös alkalmazkodás a társadalmi szemlélet formálódásának eredményeként.

HELYES SZÓHASZNÁLAT A FOGYATÉKOSSÁGOK MEGJELÖLÉSÉRE

A fogyatékosághoz való társadalmi hozzáállást tükrözik az adott korban használt fogalmak. Különösképpen igaz ez az egyes fogyatékoságtípusok megnevezésére. Az emberi jogi mozgalmakat követően, az integrációs folyamatokat támogatva a 90-es évektől kezdődően több szervezet is (Down Alapítvány, ELTE BGGYK, FESZT) kiadványt készített arról, mely kifejezések használata kerülendő a fogyatékos személyek megjelölésére.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kara a médiának készített egy rövid szótárt a használandó kifejezésekkel, ezzel elosztatva a használók kényelmetlenségi érzését, zavarát fogyatékoság témában írt cikkek, hírek esetén. Felhívja a figyelmet az „érzékenyítés” kifejezés kerülésére is, mert az sajnálkozást sugalmaz, de nem arra van szükség, hanem szemléletünk megváltoztatására: elfogadni, hogy a neurodiverzitás érték. [1. táblázat]

1. táblázat: Saját készítésű táblázat a helyes szóhasználatról a médiának az ELTE BGGYK ajánlása alapján

HELYTELEN	HELYES
fogyatékos	fogyatékos ember/személy/gyerek fogyatékoságban érintett ember/személy/gyerek
sérült/beteg ember	jelöljük meg a fogyatékoság típusát és mindig jelöljük meg a személyi státuszt, pl. hallássérült ember
egészséges gyerek/ember	tipikus fejlődésű, ép fejlődésű személy/ember/gyerek
SNI-s	sajátos nevelési igényű gyermek, tehát SNI gyermek
BTMN-es	beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermek
tolószék	kerekesszék
szellemi fogyatékos/sérült mentálisan sérült	intellektuális képességzavart mutató személy, ember, gyermek
értelmi fogyatékos	értelmi fogyatékos személy/ember/gyerek értelmi fogyatékosággal élő személy/ember/gyerek
tanulásban akadályozott	tanulásban akadályozott személy/ember/gyerek tanulási nehézségeket/tanulási képességzavart mutató személy
autizmus	autizmus spektrum zavar
autista	autizmus spektrumzavarban érintett személy/ember/gyerek autizmussal élő személy/ember/gyerek
vak, látássérült, gyengénlátó	vak személy/ember/gyerek
süket, hallássérült, nagyothalló	süket személy/ember/gyerek
mozgássérült	mozgássérült személy/ember/gyerek/
csonka	végtaghiánnyal élő személy
pszichiátriai beteg	pszichoszociális fogyatékosággal élő
érzékenyítés	szemléletformálás, attitűdformálás

A helyes szóhasználatot ajánlók hangsúlyozzák, hogy a „people first” elv [21] szerint angolul a fogyatékoság megjelölése előtt (people with disability), vagy magyarul a fogyatékoság megnevezése után mindig szükséges az ember, felnőtt, személy, gyermek, diák, stb. (értelmi fogyatékos ember, mozgáskorlátozott felnőtt, autizmusban érintett személy, sajátos nevelési igényű gyermek, gyengénlátó diák, stb.) főnevek használata. [2. táblázat] Ezzel fejezzük ki, hogy a személyiség, az ember az elsődleges, nem a fogyatékosága.

A Down Alapítvány részletes javaslatot ad az érintettek megnevezésére [2.táblázat], az érintettek által használt segédeszközök megnevezésére [3.táblázat] és egyéb szakkifejezések használatára [4.táblázat]. Külön néven nevezi a sértő, diszkriminatív, kerülendő kifejezéseket, és felhívja a figyelmet a „fogyatékkal élő, beteg, rokkant” megfogalmazás kerülésére. Az ELTE

BGGYK média számára készített szóhasználati szótárhoz hasonlóan felszólít az állapot megnevezése utáni főnév (személy, ember, gyermek) használatára, mellyel a „people first” elvet követi. [1. táblázat]

2. táblázat: Saját készítésű táblázat az ajánlott kifejezésekről a Down Alapítvány javaslatára

AJÁNLOTT KIFEJEZÉSEK LISTÁJA FOGYATÉKOS EMBEREKKEL KAPCSOLATBAN			
Gyűjtőfogalmak: fogyatékos személy, akadályozott, sérült ember, fogyatékossgal élő személy, ember			
Kerülendő: fogyatékkal élő, beteg, rokkant			
Diszkriminatív, sértő: nyomi, nyomorék, kripli, fogyi, roki			
AZ ÉRINTETTEK MEGNEVEZÉSE			
Állapot	Ajánlott kifejezés (a jelző után mindig főnevet téve, pl. személy, ember gyermek)	Elfogadható kifejezés	Diszkriminatív, sértő
beszéd	beszéd fogyatékos	beszédhibás	hallónéma
értelem	értelmi fogyatékos, tanulásban akadályozott, értelmileg akadályozott,, Down szindrómás	értelmi sérült Down kóros	hülye, elmebeteg, szellemi fogyatékos, mongoloid, mongol idióta
hallás	siket nagyothalló	hallássérült	süket, süketnéma
látás	vak, gyengénlátó,	látássérült, agyi bénult, Little-kóros,	világtalan
mozgás	mozgáskorlátozott, mozgássérült, végtaghiányos	amputált	béna, nyomorék, félkarú, féllábú
több fogyatékossg	halmozottan fogyatékos, halmozottan sérült	-	hülye, elmebeteg, gyengeelméjű, bolond
szervi	szervátültetett	transzplantált	beteg
mentális	pszichoszociális fogyatékos, sztrókos	agyvérzéses	pszichiátriai beteg, elmebeteg, örült, szélütött, béna

3. táblázat Saját készítésű táblázat az érintettek által használt segédeszközök megnevezéséről a Down Alapítvány javaslatára

AZ ÉRINTETTEK ÁLTAL HASZNÁLT SEGÉDESZKÖZÖK MEGNEVEZÉSE	
Ajánlott kifejezések	Kerülendő kifejezések
hallókészülék	nagyothalló készülék
kerekesszék	tolókocsi, rokkantkocsi
művégtag, műláb, műkéz	faláb, fakéz, nyomorék

4. táblázat Saját készítésű táblázat az egyéb szakkifejezésekről a Down Alapítvány javaslatára

EGYÉB SZAKKIFEJEZÉSEK	
Ajánlott kifejezések	Kerülendő kifejezések
jelnyelvi tolmács	siketnéma tolmács
jelnyelv	jelbeszéd, mutogatás
kerekesszékekkel közlekedő, dolgozó, stb.	tolókocsihoz kötött
halló (siket ellentéte)	beszélő
látássérült (látó ellentéte)	egészséges
nem fogyatékos (fogyatékos ellentéte)	ép, egészséges
többségi iskola	normál iskola
konduktor	
gyógypedagógus	
gyógytestnevelő, gyógytornász	
személyi segítő	gondozó, ápoló (az egészségügyben helyes)
Braille írás (pontírás)	vakírás (vakon gépelést jelent)
síkírás (pontírás ellentéte)	
fogyatékosok szervezetei	fogyatékosokat segítő szervezetek, fogyatékos szervezetek
„Esélyegyenlőségi Törvény”	fogyatékos törvény
fogyatékosok sportja, sportoló fogyatékosok	fogyatékos sport
paralimpia	paraolimpia
megváltozott munkaképességű (MMK)	csökkent munkaképességű

HATÉKONY ATTITÚDFORMÁLÁS ÉS TÁGABB ÉRTELMI INTEGRÁCIÓ

Vannak olyan fogyatékosok, melyek integrációja a jelenlegi viszonyok között nem megvalósítható. Olyan speciális tárgyi, módszertani és személyi feltételeket, szemléletmódot igényel nevelésük-oktatásuk, melyekre még nem készült fel a hazai oktatási rendszer. Ezen okokból például az értelmileg akadályozott gyermekek/tanulók csoportja is kimaradt az integrációból. Radványi Katalin [18] megfogalmazta, hogy jelenlegi helyzetben az integráció tágabb értelmezése jöhet szóba például az értelmileg akadályozott gyerekek/tanulók társadalmi befogadásának megvalósításáért is. A társadalmi integráció fontos területei a laikus környezet és a helyi közösségek, ahol a többségi társadalom részére szemléletformáló hatású programok szervezhetők. A jó szemléletformáló programok eredményessége feltételezi, hogy az attitűd három komponensét célozza meg: a kogníciót (az attitűd tárgyáról való tudást, véleményt), az emóciót (az attitűd tárgyához fűződő érzelmi viszonyt) és viselkedést, mely az attitűd tárgyára vonatkozó tudás és az érzelmek hatására reagáló viselkedést jelenti, vagyis azt, hogyan viszonyul a személy az attitűd tárgyához [6]. Az attitűd mindhárom eleme mobilizálható, ha a fogyatékos gyerekek/tanulók találkoznak a laikus környezettel. Még jobb, ha valamilyen közös tevékenységet is végeznek együtt, mint például együtt sportolás, alkotás, valamilyen közös produktum létrehozása. Jó, ha a közös tevékenység nem egyszeri alkalom, hanem ismétlődő, vagy hosszabb ideig tartó. [17]

Az emberek, ha fogyatékosokkal találják szembe magukat, zavarban vannak. Szorongáskeltő, ha az ember a megszokottól eltérővel találkozik, ezért a szorongás elkerüléséért kirekesztő magatartással reagálunk. Társadalmi szemléletformáló programoknál ezért alapvetés, hogy felkészítsük a találkozásra, a befogadásra mindkét felet. [20] Saját tapasztalatunk, hogy egy szegregált intézménybe érkező vendégszereplő általános iskolai csoport kisiskolás tagjai közül

nyolcan rosszul lettek egy ilyen találkozáskor. Nem voltak felkészítve a helyi tanulók testi eltéréseire, sajátos kommunikációjára, a megszokottól eltérő viselkedésére. Más szerzők is leírnak hasonló eseteket. [20]

A 2019. december – 2023. július közti időszakban a Győr Plusz média online oldalán megjelent, fogyatékoság témájú híradásokat tanulmányoztuk. 26 programról, eseményről szóló szöveget vagy videót vizsgáltunk meg. Elemzésünk tárgya volt a hírek témája, szóhasználata a fogyatékoság megnevezésére, valamint értelmeztük, milyen hozzáállást tükröz a cikk a fogyatékoság tényéhez. Vizsgáldtunk a társadalmi tudatformálás vonatkozásában is: megvalósultak-e az attitűdformálás evidens feltételei – készült-e közös produktum az ép személyekkel, történt-e edukáció a fogyatékoságról, volt-e viselkedéses-cselekvéses eleme a programnak, hogyan közelített az attitűd érzelmi komponenséhez, valamint milyen gyakori és rendszeres volt a program.

FOGYATÉKOSSÁGOKRÓL SZÓLÓ ONLINE HÍREK ELEMZÉSE

A Győr Plusz online média oldalán 3 év 3 hónap távlatából (2019. 12. 04. és 2023. 07. 15. közötti időszak) gyűjtöttük ki a „fogyatékoság”, „támogatás”, „adomány”, „jótékonyosság” keresőszóra kiadott találatokat. Azért választottuk a Győr Plusz online médiát, mert vélhetően ez a csatorna jut el a legtöbb olvasóhoz, valamint tartalmazza a nyomtatott sajtóban megjelenő híreket is. 26 hírt találtunk, közülük 11 volt sporttal (parasport) kapcsolatos, 11 adománnyal, és mindössze öt hír számolt be kimondottan társadalmi attitűdformáló céllal szervezett eseményről. (A szempontok szerint átfedések lehetnek, ezért összeadva a számokat, a végeredmény több mint 26.)

A szakirodalom szerint a nem attitűdformálást megcélzó események is hatnak az olvasó szemléletére, ha hír válik belőlük. [1] Nézzük először, a bemutatott programok alkalmazzák-e a társadalmi tudatformálás evidens módszereit: az attitűd ismeret – érzelmek - cselekvés komponenseinek mobilizálását, az emberi jogi modellt tükröző helyes szóhasználatot, a program gyakorlatosságát és időtartamát.

A 26-ból 11 cikkben nem az ajánlás szerint használják a megnevezéseket, azaz nem használnak főnevet (gyermek, felnőtt, fiatal, személy, tanuló) a fogyatékoság típusának megjelölése után. Ezzel az emberi jogi modellt hagyják figyelmen kívül a megfogalmazásban.

Az elemzett hírekben olyan programokat mutattak be, melyekben 4 kivétellel nem készült közös produktum a tipikus és nem tipikus fejlődésű résztvevők együttműködésével, nem történt együttműködés. A közös produktumra csak két kiváló példa akad a hírek között: az egyesített kézilabda bajnokság [1. sz. melléklet 21. hír], ahol a fogyatékos személyek és a partnerjátékosok egy csapatot alkotnak, egy célért küzdenek, valamint az „Egy a Világunk Alapítvány” nyári tábora [1.sz. melléklet 20. hír], ahol egy hétig tartó, együttműködést igénylő közös programon vesz részt a mentorok és a fogyatékosággal élő gyermekek/tanulók/felnőttek csoportja. Van olyan híradás, amelynek címe a fogyatékosággal élő személyek ergométerezését jelzi előre [1. sz. melléklet 5. hír], és csak a cikket olvasva derül ki, hogy nem fogyatékoságban érintettek is részt vettek a versenyen. Végül a szerző leszögezi, nem az eredmény, hanem a részvétel a fontos. Tudjuk, hogy a fogyatékoságban érintett személyek is jó eredményeket értek el, ezt ki lehetett volna emeli a hírben.

A híreknek közel fele az adományozásról szólt [1.sz. melléklet 1., 3., 6., 7., 8., 9., 12., 13., 14., 16., 20., 26. hír], ez elég magas arány, és lényegében a morális modellt eleveníti fel a fogyatékoságokhoz való hozzáállásban. Adományozni annak szoktunk (ételt, pizzát, pénzt), aki maga nem képes megszerezni, elérni valamit. Ez a hozzáállás a fogyatékoságban érintett személyek gyengeségét, tehetetlenségét vetíti előre.

A sikeres attitűdformálás egyik komponense a kogníció, vagyis az attitűd tárgyáról szóló ismeretek, vélemények összessége. A 26 programról szóló hírben nem nyújtottak érdemben ismereteket a fogyatékoságban érintettekről, ellenben 15 esetben bevonták az érzelmeket, de az érzelmekek bevonása a sajnálat mozgósítását jelentette. [1. sz. melléklet 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 12., 13., 14., 16., 20., 26., hír] 11 programban viselkedéses választ hívott elő a program a résztvevőiből, mely „támogatást”, „segítséget”, „ajándékozást” jelentett, ezzel ismét életre hívva a morális modellt. A 26 programból egyetlenről mondhatjuk el, hogy hosszabb ideig – egy hétig – tartott [1.sz. melléklet 20. hír], két program évente egyszer, tehát rendszeresen ismétlődik. [1.sz. melléklet 9., 13. hír]

Mindezek alapján érzékelhető, hogy a társadalmi tudat formálása szempontjából a médiában bemutatott programok nem jeleskedtek a tudományosan evidens metodika alkalmazásában.

Külön említést érdemelnek a parasporttal kapcsolatos írások. Míg az 1989-90-es rendszerváltás óta Magyarországon a parasport (mely jogosan nagyrészt szegregált versenyzési lehetőséget nyújt) támogatása jelentősen növekedett, addig a fogyatékoságban érintett személyek szabadidős sportja kevesebb lehetőséggel bír. Gombás Judit [7] látássérült sportoló szerint „*a szabadidősport olyan szintér, ahol a fogyatékos és a nem fogyatékos emberek informális keretek között találkozhatnak, és ahol a sport egy olyan közös nyelv lehet, amely szavak nélkül is képes a felnagyított, eltúlzott általánosításokat elfeledtetni.*” Laczkó [15] írja, hogy a sportszociológia szerint a sport társadalmi alrendszerre fejlődött: mondhatjuk, hogy a társadalom kicsinyített mása. Rendelkezik minden olyan jellemzővel, mellyel a társadalom: formális szerveződés, kialakult szerepek, funkciók, tevékenységi körök, normarendszer. Az elemzett média hírek 9 sporteseményéből hat tudósított parasport témáról [1. sz. melléklet 2., 4., 15., 18., 19., 22., (a cikkek tartalma alapján szegregált szemléletű)], négy pedig szabadidősport-eseményről (a tartalom alapján társadalmi integrációs szemléletű) szól, ez utóbbi témánk szempontjából kívánatosabb lenne.

Érdeemes még megvizsgálni, melyek azok a szókapcsolatok, szófordulatok, kifejezések, melyek a neurodiverzitás értéként való megközelítését fejezhetik ki. Sajnos, csak néhányat találunk. Pl. a fogyatékos helyett „*kacifántos*” jelzőt használ az Egy a Világunk Alapítvány, vagy a következő mondat: ... *a legtöbbet a (sérült) lányomtól tanulok.*”

Az egyik írásban ez áll: „*nem sajnálatra, hanem elfogadásra van szükségük*”. Mit jelent vajon az elfogadás? Alapvetően a társadalom elfogadja a fogyatékoság tényét, hiszen tudunk róla, iskolába járnak, jelen vannak, csak éppen értéként nincs elfogadás irányukban. Pontosabb megfogalmazást nem olvashatunk, ezért ez így közhelyszerű, ugyanakkor a címben az „*érzékenyítés*” kifejezés áll, mely a sajnálatot sugalmazza: legyünk érzékenyek, érzékenyüljünk el. További kifejezések, melyek az ép és fogyatékos lét alá- és fölérendeltségéről szól, a Ti és a Mi érzését kelti, vagy nem ajánlott szót használ a fogyatékoság kifejezésére:

Látássérült, „mégis” sikeres... (Tehát a látássérült ember általában boldogtalan?)

Semmivel sem érnek kevesebbet mint „mi, egészségesek”... (Ti és mi?)

Fogyatékoságuk „ellenére” hasznos tagja környezetünknek. (Tehát a fogyatékos személy általában haszontalan?)

Hidakat építünk „köztük és köztünk”. (Híd kell közénk, mert távol vagyunk egymástól?)

Gyűjtés a „rászorulóknak, nehéz helyzetben” lévőknél. (Aki rászorul, az kevesebbet ér, gyenge.)

„Jótekonysági” ebéd... (Etetjük, mert nem jut ételhez önerőből?)

Ép „ember” és a vak, fogyatékos (?)... (A vak, fogyatékos személy nem ember?)

Sokan vagytok itt, akik segítségre szorulnak, ... az állatkertben élő állatok is segítségre szorulnak... (Állatokhoz hasonlítja a fogyatékos gyerekeket?)

„Jótekonysági” pizzázás... (Etetjük, mert nem jut pizzához önerőből?)

*Fogyatékossgal élő embertársaink ugyanolyan értékesek... (Ugyanolyan mint mi? Ti és mi.) Nem mindenki olyan szerencsés, hogy **egészségesen, boldogan és gond nélkül** élheti le az életét... (Csak az egészséges boldog? Egyébként a fogyatékossgal nem betegség.)*

„Fogyatékkal” élők napja... (Nem ajánlott kifejezés.)

*Azért vagyok más, mert **angyalokkal** játszom... (Erények, tulajdonságok felnagyítása.)*

*...ugyanúgy tudnak küzdeni és teljesíteni, mint a teljesen **egészségesek**. (Ez a mondat azt a szemléletet – a medikálist - sugalmazza, hogy a fogyatékossgal élők betegek.)*

*Díjazták a legjobbakat, de ezen a megmérettetésen tényleg **sokkal inkább a részvétel, mintsem a végeredmény volt a fontos**. (Ez a mondat azt feltételezi, hogy a fogyatékossgal élők eredményei nem lehetnek jók.)*

*Pályázatok fogyatékossgal élők **gondozására**.... (A gondozás kifejezés alárendelt szerepet oszt a fogyatékos emberekre.)*

Vannak azonban néhány, a társadalmi inklúzió és attitűd szempontjából nagyon jó híradások is az elemzettek között, külön kiemeljük a „*Velük színesebb a világ*”-ot [1.sz. melléklet 25. hír]. Ez a híradás már alcímében is korrekten fogalmaz: valós társadalmi egyenlőséget hirdet és használja az „*ésszerű alkalmazkodás*” kifejezést, mely a bevezetőben bemutatott ENSZ Egyezmény alapfogalma. Az ajánlott megnevezéseket használja a szerző, a „személy”, „ember” főnevet mindig illeszti a fogyatékossgal megnevezése után, így az emberi jogi modellt képviseli. A hír nem osztja a társadalmat ketté a Ti és Mi szemlélettel és a „*semmit rólunk nélkülünk*” elv alapján mozgáskorlátozottságban érintett személy véleményének is hangot ad: „*Úgy élni az életet, hogy abban teljes mértékben részt vegyek, ahogy azok az embertársaim, akik nem élnek fogyatékossgal*”.

A fogyatékossgalok valós, pátosz nélküli társadalmi inklúziójának pozitív hozadéka, hogy mindenki „jól jár”. Az egyenlő esélyű hozzáférés biztosításával mindenki nyer: van, aki az emberi jogok szerinti élethez való hozzáférést, és van, aki szemléletváltást. Ezt egy nagyon jó híradásban így fogalmazza meg a szerző – „*jobb ember lettem ebben a közösségben*” [1. sz. melléklet 24. hír].

További jó példaként említhetjük az „Egy a Világunk Alapítvány”-ról szóló írást [1.sz. melléklet 20. hír], ahol az alapítvány vezetője érintett szülőként mutatja be a szervezett tábor és fogalomhasználata példaértékű.

Az ENSZ Egyezmény kiemelt fogalma az egyetemes tervezés. Ehhez a témához egy cikk kapcsolódik [1.sz. melléklet 17. hír], mely a győri egyetem multifunkciós kollégiumára és fizikai akadálymentes épületére hívja fel a figyelmet. A hírből megtudjuk, hogy a felsőoktatási képzés felkészíti a mérnök hallgatókat az egyetemes tervezésre, ezzel járul hozzá a képzés a fogyatékossgal érintett személyek egyenlő esélyeinek megteremtéséhez, és a hír az olvasó szemléletváltásához.

A híradások elemzésekor kitűnik, hogy a 26 hírből négyről [1.sz. melléklet 17., 20., 24., 25. hír] mondhatjuk el, hogy tartalmában és szóhasználatában megfelelnek az emberi jogi szemlélet elvárásának. A négy cikk riportalanyai két érintett szülő, egy szakmai szervezet (Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége, MEOSZ) elnöke és egy esélyegyenlőségi koordinátor. Mind a négy interjúalany vagy a szakmaiság, vagy az érintettség jogán kompetens a fogyatékossgalügy témájában. A négy hír kiváló megfogalmazottsága valószínűsíthetően nem az íróknak, hanem a riportalanyoknak köszönhető.

Elemzésünkben arra következtethetünk, hogy az ajánlott szóhasználat vélhetően nem jutott el a tömegtájékoztató aktív szereplőkhöz, az emberi jogi szemlélet nem vált belsővé az újságírás berkeiben, elakadt a közhelyes gondolkodás szintjén. Ezen az alapon Győr-Moson-Sopron Vármegye tömegtájékoztató hiányosan látja el feladatát a fogyatékossgalügy értékeinek terjeszté-

sében. A közösségek pedig a társadalmi tudatformálás terén „gyengélkednek”: a szemléletformáló programok nagy része nem evidencia alapú, így legtöbbjük nem is hatékony. Nem mozgósítják az attitűd ismeret - érzelmek - cselekvés komponenseit, időtartamukban és gyakoriságukat tekintve elégtelenek.

BEFEJEZÉS

Ebben a tanulmányban a fogyatékossgal élő személyek társadalmi pozícióját, annak támogatását mutattam be a tömegtájékoztatásban megjelent hírek tükrében. A régmúlttól napjainkig változó fogyatékossgkép nagyszabású változáson ment keresztül, mindig tükrözve az adott kultúrát, és ezt nem illehetjük kritikával a társadalmi viszonyokból, értékrendi meghatározottságból fakadó volta miatt. [13]

Tiszteljük a fogyatékossgtudomány megszületését, mely nem fogadja el az elrendelt fogyatékos szerepet, a fogyatékossgal élő személyek alárendelt helyzetét, a stigmatizációt és a környezetet ésszerű alkalmazkodásának hiányából fakadó tehetetlenség címkéjét. [10]

A tágabb értelmű integráció a laikus környezetben és a szűkebb közösségekben való jelenlétet, adaptációt jelenti. Ez a jelenlét mindkét félnek pozitív hozadékkal bír, a fogyatékossgal élő személyeknek integrálódás lehetőségével, a környezetnek szemléletformálódással, attitűdformálódással [17] [18]. A környezet ésszerű alkalmazkodása és az attitűd változása révén a társadalmi inklúziót érhetjük el. Az attitűdök mindhárom komponense (viselkedés, érzelmek és kogníció) bevonásával lehet eredményes az integrációs program, különösen, ha az tartós és rendszeres. Ha megváltozik a környezet attitűdje, képes lesz az ésszerű alkalmazkodással és egyetemes tervezéssel az egyenlő esélyű hozzáférést biztosítani a fogyatékossgal élő személyeknek. [17]

A média fogyatékossg témakörét érintő híradások tükrében megállapíthatjuk, hogy van még tennivaló a társadalmi integráció, a neurodiverzitás értéként való elfogadtatásában. A tömegkommunikációnak következetesen alkalmaznia kellene az ajánlott kifejezések használatát, kerülni a stigmatizációt és az alá-, és fölérendeltséget sugalmazó kommunikációt. Olyan megfogalmazást kellene használnia, mely nem a Ti és Mi helyzetet, hanem az egyenrangú viszonyokat, nem a hiányokat, hanem az egyéni különbségeket preferálja. Tartós és rendszeres szemléletformáló programokról kell hírt adnia, példát adva és motiválva a hasonlók szervezésére. Nagy a média hatása és felelőssége, számítunk rájuk a társadalmi tudatformálásban.

Irodalomjegyzék

- [1] BAJOMI-LÁZÁR, P. Manipulál-e a média? In: *Médiakutató*. 2006. https://mediakutato.hu/cikk/2006_02_nyar/04_manipulal-e_a_media/ Letöltési idő: 2023. augusztus 8.
- [2] BÁNFALVY, Cs. *Gyógypedagógiai szociológia*. 4. kiadás. Budapest: ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. 2012. ISBN: 9789637155550
- [3] BORECZKY, Á. *A család történet és a családi narratívák helye a multikulturális pedagógiában*. In: *Neveléstudomány. Tanulmányok*. 2014/2. 26. p. Online. Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar. ISSN: 2063-9546 http://realj.mtak.hu/13955/2/nevelestudomany_2014_2.pdf Letöltési idő: 2023. 09. 08.
- [4] DUNÁS-VARGA, I. Attitudes Regarding the Education and Employment of Persons with Disabilities. In: *Fogyatékossg és társadalom*. 2020. 2. 166–177.p. <https://doi.org/10.31287/ft.en.2020.2.13>.
- [5] DUNÁS-VARGA, I., Az oktatásban való részvétel, a végzettség és a foglalkoztatás összefüggései, különös tekintettel a fogyatékossgal élő személyek helyzetére. In: PERLUSZ,

- A., CSERTI-SZAUER, CS., SÁNDOR, A. (szerk.) *Fogyatékos emberek a 21. századi magyar társadalomban. Tanulmánykötet Bánfalvy Csaba tiszteletére*. Budapest: ELTE BGGYK. 2021. 21-31.p. ISBN 978-963-7155-94-9 (pdf) ISBN 978-963-7155-93-2
- [6] FORMÁDI K., A klímaváltozás mint kockázat érzékelése és a megoldásával kapcsolatos attitűdök szakirodalmi vizsgálata. *Iskolakultúra*. 2013. 23. 12. 49–58. p. <https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21453/21243> Letöltési idő: 2023. 09. 09.
- [7] GOMBÁS, J. *Budapesten élő, 18-65 év közötti látássérült személyek szabadidő-sportolási szokásainak, és a szabadidősport látássérültek számára akadálymentes hozzáféréseinek vizsgálata*. Doktori értekezés. Testnevelési Egyetem Sporttudományok Doktori Iskola Budapest, 2016. <https://doi.org/10.17624/TF.2017.5> .
- [8] GORDON, GYÖRI, J.-NÉMETH, SZ.-CS. CZAHESZ, E. Tanárok interkulturális nézetei és a szülőkkel való együttműködési gyakorlata. In: *Neveléstudomány. Tanulmányok*. 2014/2. Online. Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar. ISSN: 2063-9546 http://real-j.mtak.hu/13955/2/nevelestudomany_2014_2.pdf Letöltési idő: 2023. 09. 08.
- [9] KÁLMÁN, Zs., KÖNCZEI, Gy. *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig*. h.n. 2002. ISBN:978-963-3893-11-1 <https://docplayer.hu/2210821-A-taigetosztol-az-eselyegyenlosegig-kalman-zsofia-konczei-gyorgy.html> Letöltési idő: 2023. augusztus 22.
- [10] KÖNCZEI, Gy.(szerk.) *Fogyatékoságtudományi fogalomtár*. In: *Fogyatékoságtudományi Tanulmányok I.* Budapest: ELTE BGGYK. Online. 2009. <https://mek.oszk.hu/09400/09410/09410.pdf>
- [11] KÖNCZEI, Gy. (szerk.) A funkcióképesség, a fogyatékoság és az egészség nemzetközi osztályozása. In: *Fogyatékoságtudományi Tanulmányok XX*. Budapest: ELTE BGGYK. Online. 2009. <https://mek.oszk.hu/09700/09756/09756.pdf>
- [12] KÖNCZEI, Gy., HERNÁDI, I. A fogyatékoságtudomány főfogalma és annak változásai. In: *Az akadályozott és egészségkárosodott emberek élethelyzete Magyarországon*. Budapest: NCSSZI. 2011. 7-28. p. ISBN 978-963-7366-46-8
- [13] KÖNCZEI, GY., HERNÁDI, I. Az esélyegyenlőségtől A Taigetoszig? Fogyatékoságtudományi eredmények a »másik oldal« megértéséhez. *Új Pedagógiai Szemle*. 2017. 67. 5–6. 108. p.
- [14] KOVÁCS, M. Az előítéletek okai és mérséklésük lehetőségei: szociálpszichológiai nézőpont. *Alkalmazott Pszichológia*. 2010. 12. 1-2. 7-27. p.
- [15] LACZKÓ, T. A sport, mint társadalmi alrendszer. In: LACZKÓ, T., RÉTSÁGI, E. (szerk.) *A sport társadalmi aspektusai*. Pécs: PTE EK. 2015. ISBN 978-963-7178-72-6
- [16] PÁVA, R. *Interkulturális, multikulturális oktatás alapjai*. TÁMOP 4.1.2.B.2-13/1-2013-0007 „Országos koordinációval a pedagógusképzés megújításáért” ELTE. Online. 2015. http://pedagoguskepzes.elte.hu/images/anyagok/ii3/27_interkulturalis_mutikulturalis_oktatas_alapjai.pdf Letöltési idő: 2023. 09. 09.
- [17] PERLUSZ, A. *Harmadik Kor Egyeteme, ELTE – a tevékeny idős korért” program*. ELTE PPK. 2019. [Online Video]. Elérhető: https://www.youtube.com/watch?v=r2_YeTppDI0 Letöltés ideje: 2023. augusztus 22.
- [18] RADVÁNYI, K., *Az értelmi fogyatékosok ellátásának szakmai és intézményi feltételrendszere. Problémafelvetések, vitaindító*. Budapest, 2007. Online. http://www.oktatasikerekasztal.hu/hattertanulmanyok/06/radvanyi_ertelmi_fogyatekosok.pdf Letöltési idő: 2023. 08. 22.
- [19] TORGYIK, J., KARLOVITZ, J., T. *Multikulturális nevelés*. Budapest: Bölcsész Konzorcium, 2006. ISBN 963 9704 05 9

- [20] TISZAI, L. *Az élet minden területén... A súlyos-halmozott fogyatékosokról a mai kutatások fényében.* Budapest: Gondolat Kiadó, 2023. ISBN 978-963-556-420-0
- [21] 2007. évi XCII. törvény a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700092.tv> Letöltés ideje: 2023. augusztus 8.

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet: Az elemzésül szolgáló, 2019. 12. 04. és 2023. 07.15. közötti időszakban megjelenő online híradások

Sor-szám	Cím	Webes elérhetőség, megjelenés napja	Letöltés ideje
1.	SZIGETI, Sándor: A sportban mindenki egyenlő	https://www.gyorplusz.hu/sport/a-sportban-mindenki-egyenlo/ 2023. 07. 15.	2023. 08. 15.
2.	KARPÁT, Zsolt: Vastapsot kapott Flóris Norbert	https://www.gyorplusz.hu/gyor/vastapsot-kapott-floris-norbert/ 2023. 04. 13.	2023. 08. 15.
3.	HAVASSY, Anna, Katalin: Azért vagyok más, mert angyalokkal játszom	https://www.gyorplusz.hu/belfold/azert-vagyok-mas-mert-angyalokkal-jatszom-csodas-dal-az-autizmusrol/	2023. 08. 15.
4.	NÉMETH, Boglárka: Motiváció fiataloknak: Tomi Rocky előadása a Pálffyban.	https://www.gyorplusz.hu/gyor/motivacio-fiataloknak-tomi-rocky-eloadasa-a-palffyban/	2023. 08. 15.
5.	ZOMBAI-KOVÁCS, Ákos: Fogyatékosággal élők ergométereztek.	https://www.gyorplusz.hu/gyor/fogyatekossaggal-elok-ergometereztek/ 2023. 01. 31.	2023. 08. 15.

6.	MTI Pályázat fogyatékos-sággal élők gondozására	https://www.gyorplusz.hu/belfold/palyazatok-fogyatekossaggal-elok-gonдозasara/ 2023. 01. 25.	2023. 08. 15.
7.	J. KOVÁCS, Andrea: Adomány a napközi otthonnak	https://www.gyorplusz.hu/gyor/adomany-a-napkozi-otthonnak/ 2022. 12. 22.	2023. 08. 15.
8.	J. KOVÁCS Andrea: Győr Plusz Angyalok: beteljesült kívánságok	https://www.gyorplusz.hu/gyor/gyor-plusz-angyalok-beteljesult-kivansagok/ 2022. 12. 20.	2023. 08. 15.
9.	KÁRPÁT, Zsolt: Idén volt újra Mikulás diszkó	https://www.gyorplusz.hu/gyor/iden-ujra-volt-mikulas-disco/ 2022. 12. 12.	2023. 08. 15.
10.	Győr+: Szívügyünk a mozgás	https://www.gyorplusz.hu/gyor/szivugyunk-a-mozgas-penteken-lesz-a-zaro-esemeny/ 2023. 11. 30.	2023. 08. 15.
11.	Győr+: Sors társait képviseli a látássérült doktorandusz	https://www.gyorplusz.hu/gyor/sorstarsait-kepviseli-a-latasserult-doktorandusz/ 2022. 07. 01.	2023. 08. 15.
12.	FICSOR, Dávid, MIREIDER, Máté: A győriek „örökbe fogadtak” egy kerekesszéket	https://www.gyorplusz.hu/gyori-szekerek/a-gyoriek-orokbefogadtak-egy-kerekesszeket/ 2022. 06. 15.	2023. 08. 15.
13.	NÉMETH, Boglárka: Színes állatkerti nap értelmileg sérülteknek	https://www.gyorplusz.hu/gyor/szines-allatkerti-nap-ertelmileg-serulteknek/ 2022. 05. 25.	2023. 08. 15.
14.	FÖLDVÁRI, Gabriella: Különleges játszótérrel gazdagodott Győr	https://www.gyorplusz.hu/gyor/kulonleges-jatszoterrel-gazdagodott-gyor/ 2022. 04. 07.	2023. 08. 15.

15.	Győr+: Parasportolók kézilabdáztak az OSP-ben	https://www.gyorplusz.hu/sport/parasportolok-kezilabdaztak-az-osp-ben/ 2022. 02. 12.	2023. 08. 15.
16.	ZOMBAI-KOVÁCS, Ákos: Jótékony adventi ebéd sérültséggel élőknek	https://www.gyorplusz.hu/gyor/jotekony-adventi-ebed-serultseggel-eloknek/ 2021. 12. 02.	2023. 08. 15.
17.	Győr+: A fogyatékossgal élőknek nincs akadály az egyetemen	https://www.gyorplusz.hu/gyor/a-fogyatekossaggal-eloknek-nincs-akadaly-az-egyetemen/ 2022. 11. 18.	2023. 08. 15.
18.	MTI: Ez a magyar parasport aranycsapata	https://www.gyorplusz.hu/tokio/ez-a-magyar-parasport-aranycsapata/ 2021. 09. 05.	2023. 08. 15.
19.	MTI: Aranyérmes az asztaliteniszező Pálos Péter	https://www.gyorplusz.hu/tokio/aranyermes-az-asztaliteniszezo-palos-peter/ 2021. 08. 29.	2023. 08. 15.
20.	FICSÓR, Dávid: „Egy a Világunk” tábor: Ötödik felvonás	https://www.gyorplusz.hu/kereses/page/4/?str=fogyat%C3%A9koss%C3%A1g 2021. 07. 20.	2023. 08. 15.
21.	FICSÓR, Dávid: Egyesített kézilabda torna Győrben	https://www.gyorplusz.hu/hirado/egyesített-kezilabda-tornagyorben/ 2021. 06. 01.	2023. 08. 15.
22.	PAPP, Zsolt: Győr is csatlakozik a Magyar Parasport Napjához	https://www.gyorplusz.hu/gyor/gyor-is-csatlakozik-a-magyar-parasport-napjahoz/ 2021. 02. 09.	2023. 08. 15.
23.	SZABÓ, Csilla: Esélyegyenlőség tudatformálással. Fehér bot napja.	https://www.gyorplusz.hu/gyor/eselyegyenloseg-tudatformalassal/ 2020. 11. 03.	2023. 08. 15.

24.	SZABÓ, Csilla: Jobb ember lettem ebben a közösségben	https://www.gyorplusz.hu/gyor/jobb-ember-lettem-ebben-a-kozossegeben/ 2020. 10. 18.	2023. 08. 15.
25.	SZABÓ, Csilla: Velük színesebb a világ	https://www.gyorplusz.hu/gyor/veluk-szinesebb-a-vilag/ 2020. 01. 10.	2023. 08. 15.
26.	ZOMBAI-KOVÁCS, Ákos: Jótékonyág: pizzáztak a sérültséggel élők	https://www.gyorplusz.hu/gyor/jotekonysag-pizzaztak-a-serultseggel-elok/ 2019. 12. 04.	2023. 08. 15.

2. sz. melléklet: Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Saját készítésű táblázat a helyes szóhasználatról a médiának az ELTE BGGYK ajánlása alapján
2. táblázat: Saját készítésű táblázat az ajánlott kifejezésekről a Down Alapítvány javaslata szerint
3. Saját készítésű táblázat az érintettek által használt segédeszközök megnevezéséről a Down Alapítvány javaslata szerint
4. Saját készítésű táblázat az egyéb szakkifejezésekről a Down Alapítvány javaslatára